

ու վիշտ մը հասնի, ուր որ հոգին ուխտ մը կատարե՛ հոն է Մարիամ, հոն է մեր Մայրը որ որդւոցը համար բախանձե, բարեխօսե ու շնորհքներ ընդունի:

Ինքն է աստղն ծովու, ինքն միսիբարիչն վշտացեյոց, ինքն է դուռն երկնից, միշտ ինքն է, Մարիամ է այս աշխարհիս պաշտպանը, անցեյոյն սրանցեյիքն, ես ապագայ աշխարհին յոյսը: *Թարգմանեաց*

ՍԵՐՈՎԷԼ Յ. ՕՏԱՊԱՇԵԱՆ

Աշակերտ Հայկազեան Վարժարանին:

ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՅՆ ԸՆՏԱՆԻ ԱՍՏՂԱԲԱՇԵՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Աստղի. — Մորթակ. — Աստղի. — Փայլածու. — Մորթակներ կորսուին. — Աստղ. — Աստղի միւս.

Ոգոստոսի տար ու պայծառ գիշերներուն տանդ պատշգամբ (քեօշք) նստած, կամ դուրս բաց օդը ելած նով առնելու համար ծուռ գալու-ասնեղ՝ բնականապէս աչքդ երկնից աստղաճաճանջ կամարին վրայ կվերանայ, ու կգմայլիս կապշիս այն մեր զրացի աստեղաց տուած լուսոյն, բռնած կարգին, տեսակ տեսակ ձեւերուն, ու մանաւանդ անբիւ ու անհամար բազմութեանը վրայ:

Թէ որ ուշադրութեամբ մը նայիս՝ կտեսնես որ ամեն աստեղ լոյսն ու մեծութիւնը իրարու հաւասար չէ. ոմանք՝ անկի կենդանի, փայլելուն լոյս մը ունին. ես ոմանք՝ մեկ միակերպ ու պաղ լոյս մը կուտան ու անկի ալ մեծ կերեւան. առջինները՝ որ անհամեմատ են բազմութեամբ՝ բուն *Աստղ* կամ *Հաստառն աստղ* կըսուին, որովհետեւ լոյսերին շատուկ իրենցն է, եւ *հաստառն* ալ անոր համար կըսուին՝ որովհետեւ գիշերը միշտ երկնից մի եւ նոյն կտաին վրայ անշարժ կտեսնուին: Իսկ միւսները՝ *Մորթակ* կըսուին, եւ առջիններէն երկու բանով գլխահորապէս կզանազանին. մէկը՝ որ իրենք իրենցմէ լոյս մը չունին՝ հապաարեւան կառնուն. անոր համար ալ իրենց ցոլացուցած լոյսը աստեղաց վառվրտանութիւնը չունին. եւ երկրորդ՝ որ երկնից երեսը միակերպ իրենց դիրքը կփոփոխեն, արեգական չորս կողմը հակաբաձե շրջան մը ընելով, ինչպէս երկրիս համար ըսինք մեր անցեալ ամսուն խօսակցութեանը մէջ. որովհետեւ երկիրս ալ ուր որ մենք կրնակինք՝ անոնց պէս մոլորակ աստղ մըն է: — Այս մոլորակները քակտ իրենց բոլորը հաստատուն աստեղաց հետ համեմատութիւն չունին, բայց անոնցմէ անկի մեր ուշադրութիւնը կշարժեն, իրենց անկի ժող ըլլալուն, անկի մեծ երեւնալուն, եւ մանաւանդ՝ ինչպէս ըսինք՝ մեր աշխարհին հետ ունեցած նմանութեամբը:

Այս ամսուամէջ երկինք որ նայինք՝ աչքով տեսնուած մոլորակներուն մէջ Աստղիկն ու Փայլածուն միայն մեզի կերեւան:

Աստղիկն ինչպէս որ յայտնի է՝ երկուան կամ առտուան դեմ մեզի կերեւայ, բաց այն օրերն որ արեւուն հետ կլծորդի. վասնզի իր ելլելն ու մտնելը արեւուն հետ նոյն ժամանակն իյնալով՝ անոր լուսոյն մէջ կկորսուի, որով մեր աչացն ալ անտեսանելի կըլլայ: Հիները տեսնելով որ այս գեղեցիկ մոլորակը երբեմն երկուներ՝ արեւուն մտնելէն ետեւ, երբեմն ալ առտուն՝ անոր ծագելէն առաջ կփայլիլ՝ կարծեցին քէ երկու զատ աստեղք են, առտուն երեւցածը անուանեցին *Լուսաբեր*, *Արուսեակ*, *Այգաստղ* կամ *Աստղ Առաւօտ*, երկուանն ալ՝ *Գիշերաւաղ* կամ *Աստղ երկիրին*: Բայց հիմա որովհետեւ յայտնի է որ երկուքն ալ միեւնոյն մոլորակն են, ուստի պէտք է որ մենք ալ մոլորակը *Աստղիկ* կոչենք՝ ուրիշ ազգաց հետ (*Vénus*, *Vénere*), քերթուածոց կամ մատենագրական գրութեաց բոլորով *Գիշերաւաղ* կամ *Արուսեակ*, *Լուսաբեր* անունները, ինչպէս որ

ըրին նաեւ եւրոպացիք, որովհետեւ իրենք ալ ունին մեր բառերուն համապատասխան *Vesper* եւ *Lucifer* անունները. վասնզի երբ *Արուսեակ* կոչենք զայն՝ (ինչպէս ոմանք կընեն,) բառին նշանակութիւնը կզանաջե որ առտուան ծագող աստղը միայն հասկընամք. նոյնպէս ալ *Գիշերաւաղ* որ ըսեմք՝ հակառակ անտեղութեան մէջ կիյնամք:

Այս ամսուս մէջ Աստղիկը երկուանները միայն կտեսնուի. վասնզի մարտին սկզբանէ իվեր արեւուն մտից կողմէն դեպ իյելից կողմը անցաւ: Եւ որովհետեւ դեռ արեւուն հետ լծորդութեան կեռնէ հեռու է, ուստի դեռ քիչ մը ատեն ալ մեր վերջալոյսներուն ստուերները իւր խաղաղ ու անոյշ լուսովը կը փարատէ: Օգոստոսի 4ին՝ արեւնէ 1 ժամ ու 27 վայրկեան ետքը կմտնէ, 16ին՝ 1 ժ. 25 վ. իսկ 28ին 1 ժ. 19 վ.: Ըսել է՝ քէ երբաւով մեր հորիզոնէն վար կիջնայ, որով եւ տեսանելութեան ժամանակն ալ կկարճենայ:

Գուցէ դիտած էիր սպրիլ ամսոյն մէջ գեղեցիկ ու շողշողուն աստղ մը՝ որ արեւուն մտնելէն վերջը դեռ երկու ժամ ալ փայլելէն ետեւ կիջնար կծածկուէր: Ատիկա Փայլածուն բոլոր մոլորակն էր: Այն ատենուրէն իվեր Փայլածուն ամբողջ շրջանը կատարեց, այսինքն իւր տարին լմնցուց, — որովհետեւ մեր ՏՏր օրը իրեն մեկ տարին է, — եւ հիմա իւր շրջանին այնպիսի կետի մը վրայ հասած է՝ ուր կամաց կամաց կընամք դարձեալ գիշեր տեսնել: Ամսուս 18ին արեւուն մտնալու ատեն դեպ յարեւելս նեռաւորութիւնն է 27° 31', որ երես իւրամենէն անկի նեռաւորութեան կետը կհասնի. որով եւ դուրս ելլելով արեւուն ճառագայրներէն՝ որ շատ անգամ իւր լոյսը կխափանեն, քիչ մը ատեն մեզի կերեւայ բնական փայլունութեամբ:

Բայց երբ վերը բաժնուս պէս երկու ամսէ իվեր այս գեղեցիկ գիշերները Աստղիկն ու Փայլածուն միայն կտեսնենք՝ մեկալ մոլորակներն ինչ եղան: — Հին ատեն երբ ասոնց մէկը երկնից այնպիսի կետ մը գտնուելու ըլլար՝ ասկից շատ դժւարաւ կընար տեսնուիլ, ինչպէս ըսեմք՝ արեւուն հետ լծորդութեան ժամանակ, մեկուորիւնը կուտային բնելով քէ այդ աստղը երկնից մեկ անկուր մոլորակ ինկեր է, ասկից ելանաւ ասոնց *Մորթակ*, կամ *Մորթակն աստղ* անունը: Մեր Արիստակէս պատմիչն ալ ուզելով բացատրել քէ ինչպէս ամբողջ ցանեցիկ եղաւ, Մոլորակներուն օրինակը մէջ կըրէր, « Տըրուեցան, կըսէ, զօրէն աստեղաց Մոլորակն անուանելոց: »

Բայց շատեր ալ կային որ մոլորակը է բնելով գոհ չէին ըլլար, հապա նաեւ այնպէս կամարեին քէ կորսուեցան: Այս անտեղի կարծիքն ու վախը պէտք է մեր Լուսափմբերցիին ատենը, պէտք չէ Ասիոյ տգէտ մոլորաբանը մէջ փնտռենք, հապա այս եւրոպիոյ մէջ, եւ ժամանակաւ ալ մեզմէ շատ հեռուն չերբամք: 1768ին վերջերը ձայն մը ելաւ քէ Երեւակ (*Կոռնոս* կամ *Մատուանոս*) մոլորակը իր մանեկեան ու արբանեակներովը երկնից երեսէն կորսուեցաւ. զնաց: Աստղաբաշխութիւնը դեռ այնչափ քիչ էր յառաջ զացեր՝ որ այս ծուռ կարծիքը բոլոր եւրոպիոյ մէջ տարածուեցաւ, եւ ան ալ չէ քէ համկաց մէջ հապա նոյն ատենուան ամենէն անկի գիտուն սեպուած մասին եւ օրագրացը մէջ:

Բայց օրպեսզի մեր ընթերցողաց ոմանք ալ տեսնելով որ վերը բաժնուս պէս մայիսէ իվեր գիշերներն երկու մոլորակ միայն են մնացեր, չկարծեն քէ մեկաները կորսուել են կամ գոնէ մոլորակ ու ցրուել, մեկքանի բան ալ անոնց վրայ ըսեմք:

Լուսնեբազը կամաց կամաց մեզի կմտենայ: Ամսոյս առաջին օրերուն հագիւ քէ կէս գիշերէն ետեւ հորիզոնէն վեր կելլէ, բայց վերջի օրերը՝ այնչափ պիտի յառաջանայ որ կըրնամք գիշերը ժամը 10 3/4 արեւելեան հորիզոնին վրայ տեսնել:

Երեւակի՝ ամսուս 4ին առտուան ժամը 4ին կելլէ ու երեկոյեան ժ. 7, 1/2ին կմտնէ. ուստի եւ չեմք կընար գիշերը տեսնել: Բայց երբ լաւ դիտակ մը ունիս եւ փափագ այս մեծագունտ

